

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Archiv obce Jeníkovice

[1885]-1945

Inventář

EL NAD č.: 182

AP č.: 322

Marie Schöntag

Horšovský Týn 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

Ves Jeníkovice se nalézají asi 3 km jižně od Horšovského Týna. První prokazatelná písemná zmínka pochází z roku 1312, kdy jsou Jeníkovice (Genycouicz) uváděny jako součást horšovskotýnského vikariátu. Za husitských válek přešly z církevního majetku do světských rukou a sdílely poté své osudy s horšovskotýnským panstvím až do konce patrimoniální správy v polovině 19. století. Příslušnost k horšovskotýnskému panství dokládá další zmínka o vsi Genikowicz z roku 1539 v Deskách zemských či zápis z roku 1587 v urbáři panství, který v Jeníkovicích registruje 5 dvorů a poprvé hovoří o "rytířském sídle". Osídlení bylo zpočátku slovanské, avšak v důsledku postupného pronikání německých rolníků a řemeslníků do českého příhraničí tu došlo ve druhé polovině 17. století k převáženému německému obyvatelstvu nad českým. Poprvé se název vesnice objevuje v německé asimilované podobě Dingkowitz roku 1654 v Berní rule, která ve vsi uvádí 5 sedláků. Sommerův Statisticko-topografický popis Českého království zmiňuje k roku 1839 v Jeníkovicích 19 domů obydlených 112 obyvateli německé národnosti. Charakter vsi byl převážně zemědělský, nacházel se zde poplužní dvůr knížete Trauttmansdorffa a ovčín. Do roku 1930 vzrostl počet obyvatel na 137, z nichž 109 se hlásilo k německé a 28 k české národnosti.

Organizace místní samosprávy se zásadně změnila po zrušení roboty a poddanství v roce 1848, především tzv. Stadionovým zákonem o prozatímním obecním zřízení č. 170 z března 1849, který rušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů. Místo vrchnostenských panství se staly základem územní samosprávy obce jakožto její nejnižší články. Obce tak mohly svobodně volit své zástupce, vyřizovat domovské záležitosti, samostatně vyřizovat vlastní agendu, uveřejňovat výsledky obecního hospodaření a zveřejňovat jednání obecních zástupců. Stadionovo zřízení určovalo dvojí působnost obce, a sice ve vlastních záležitostech a v záležitostech přenesených, které nařizoval stát. V každé obci se zřizoval obecní výbor, volený na tříleté období, který měl usnášecí a dozorčí moc, a obecní představenstvo jako užší orgán, složené z purkmistra a nejméně dvou radních, přičemž radní byli pomocným orgánem purkmistrovým a purkmistr prováděl usnesení obecního výboru. Jeníkovice připadly v roce 1850 spolu s Němčicemi a Mrchojedy k obci Třebnice v politickém a soudním okrese Horšovský Týn v nově vytvořeném kraji Plzeňském, kam patřily až do roku 1880.

V roce 1859 byly vypracovány zásady nového obecního zřízení, avšak uplatněno bylo pouze ustanovení o domovském právu, které musel mít v některé obci každý státní občan. Domovská příslušnost mu poskytovala právo na chudinské zaopatření a právo nerušeného pobytu v obci, zatímco cizí příslušníci mohli být za určitých okolností vypovězeni. Roku 1864 bylo vydáno nové obecní zřízení a volební řád, podle něhož byl obecní výbor stejně jako podle Stadionova nařízení volen na tři roky, počet členů závisel na zalidněnosti obce. Obecní výbor volil ze svého středu obecní představenstvo, které se skládalo z obecního starosty a nejméně dvou radních. Obecní výbor měl usnášecí a dozírací moc a vyřizoval zvláště důležité záležitosti. Jeho zasedání byla veřejná. Obecní představenstvo vyřizovalo bezprostřední a běžné záležitosti. Působnost obcí se dále dělila na samostatnou (správa obecního majetku, udílení domovského práva, záležitosti místní policie) a stále narůstající působnost přenesenou na obec zákonem (vymáhání pokut, školních platů, církevních příspěvků, volební záležitosti, živnostenské, zdravotní, sčítání lidu, některé zemědělské a lesní záležitosti, pojištění, péče o státní komunikace, postrk, daňové záležitosti, vojenské záležitosti, soudnictví, např. v poručenských záležitostech, v záležitostech pozemkových knih či v trestních věcech). Součástí přenesené působnosti byla i trestní pravomoc: starosta se dvěma obecními radními tvořili obecní trestní senát. Obce mohly ukládat peněžitou pokutu a vězení, někdy i vedlejší tresty. Přenesenou působnost obce vykonával starosta. Proti rozhodnutí bylo možno se odvolat k prvoinstančnímu politickému úřadu, tj. v případě Jeníkovice, resp. Třebnic, k Okresnímu úřadu v Horšovském Týně. Po roce 1880 byly Jeníkovice od Třebnic odděleny a připojeny spolu s Němčicemi k obci Bozdíš, přičemž každá místní obec měla svého osadního starostu a v obecním zastupitelstvu své členy, kteří byli pověřeni správou té které místní obce. V dochované knize zápisů obecního zastupitelstva z let 1909-1921 (i. č. 2) jsou zápisy ze schůzí až do 22. 9. 1920 označovány oválným razítkem "ORTSGEMEINDE DINGKOWITZ".

Obecní samospráva tak v podstatě v nezměněné podobě existovala až do roku 1918, kdy byla po vzniku samostatného Československa přijata a uvedena do praxe zcela odlišná ustanovení. Upraven byl především volební řád. Volilo se na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení, většinový systém byl odstraněn. Výnosem československé vlády č. 35.012 ze 7. září 1920 byla politická obec Bozdíš rozdělena na tři samostatné obce, z nichž jednou se staly i Jeníkovice. Dokládá to i název uvedený na kulatém obecním razítku ("GEMEINDEAMT DINGKOWITZ"), kterým byly označovány schůze obecního zastupitelstva v Jeníkovících počínaje 6. listopadem 1920 (viz kniha zápisů obecního zastupitelstva i. č. 2). Prvním představeným samostatné obce Jeníkovice byl Anton Gruber, kterému stála ku pomoci nejprve desetičlenná, později užší obecní rada. Čtyřleté volební období bylo v roce 1933 prodlouženo na 6 let, stejně jako tomu bylo v okresních a zemských zastupitelstvech. Obecní zřízení bylo novelizováno. Ve všech obcích byly povinně zřízeny finanční komise s rozsáhlou pravomocí, které měly právo kontrolovat veškeré obecní hospodaření. Řádnými orgány obcí bylo obecní zastupitelstvo (dříve obecní výbor), obecní rada (dříve obecní představenstvo), starosta a komise. Obecní kronikář zmiňuje v roce 1931 volbu osmičlenné obecní rady a obecního představeného, kterým se stal Andreas Hitzler.

Po přijetí mnichovské konference došlo začátkem října 1938 k odtržení pohraničního území od Československé republiky. Také Jeníkovice byly v říjnu 1938 obsazeny německým vojskem, které v prvních dnech vykonávalo v obci správu. Hitlerovým výnosem z 1. října 1938 bylo realizováno připojení pohraničí k Velkoněmecké říši. Do 20. listopadu 1938 vykonávaly politickou správu první instance na odtrženém území okresní úřady v čele s hejtmany, v případě Jeníkovice se jednalo o Okresní úřad v Horšovském Týně. První fáze sjednocování sudetoněmeckého území s Říší byla dokončena na základě zákona z 21. listopadu 1938, který stanovil postavení tohoto území jako přímé součásti Říše. V jeho čele stál říšský komisař pro sudetoněmecká území, jímž byl jmenován vůdce sudetských Němců Konrad Henlein. Do 1. 5. 1939 byly postupně vytvořeny nové orgány státní moci. V další etapě byla podle zákona o zřízení župy Sudetské ze 14. 4. 1939 vybudována síť státních a samosprávných orgánů podle nacistického říšského vzoru. Součástí župy Sudetské se na základě tohoto zákona stala i obec Jeníkovice. Ve venkovských obcích vedli správu jmenovaní starostové, jejichž zastupováním byli pověřeni tzv. přidělcí. Vedle nich působili obecní radové, kteří zajišťovali styk obecní správy s obyvatelstvem, a poradci, vykonávající poradní činnost pro starostu. Podstatný vliv na správu obce měl zmocněnec NSDAP, jehož úkolem bylo dohlížet, zda správa obce funguje v souladu se záměry nacistické strany. V Jeníkovících zastával úřad starosty v období 2. světové války Anton Gruber. Počínaje 14. lednem 1939 začalo být používáno obecní razítko s názvem "GEMEINDEAMT DINGKOWITZ" s hákovým křížem a německou válečnou orlicí.

Činnost obecního úřadu Jeníkovice byla ukončena v roce 1945, kdy moc v obci převzala místní správní komise.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O uložení písemností Obecního úřadu Jeníkovice do roku 1945, o jejich osudech ani o případné skartaci dokumentů před jejich inventárním zpracováním ve Státním okresním archivu Domažlice neexistují žádné písemné informace. Konkrétní zápis o datu převzetí písemností Archivu obce Jeníkovice do Státního okresního archivu Domažlice se nedochoval, existuje pouze strojopisný soupis archiválií tvořících Archiv obce Jeníkovice, který byl zřejmě pořízen při jejich přebírání do SOKA Domažlice. Vzhledem k velmi malému množství dochovaného materiálu je pravděpodobné, že došlo k jeho ztrátě či zničení ještě před převzetím do archivu.

V současné době je Archiv obce Jeníkovice uložen v prostorách Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně. O případném výskytu částí fondu v jiných archivech nebo archivních fondech nebyla nalezena žádná písemná zmínka.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archiv obce Jeníkovice je uzavřeným archivním fondem, který vznikl z činnosti obecního úřadu Jeníkovice. Písemnosti fondu byly dosud ve Státním okresním archivu Domažlice zpracovány pouze předběžně, existoval k nim prozatímní strojopisný soupis (1 list papíru) pořízený Janem Kvíderou roku 1955, přiložený ke spisu o fondu. Podle zápisu v programu PEvA byl fond do Státního okresního archivu Domažlice převzat roku 1953, avšak záznam o datu jeho převzetí ani o předávající či přebírající osobě se nedochoval. Po uspořádání tvoří Archiv obce Jeníkovice 6 úředních knih (0,07 bm) a 0,01 bm spisů, časový rozsah fondu je [1885]-1945.

Při pořádání archivního fondu bylo přihlédnuto k Metodickému návodu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce čj. AS/1-284/00, k Metodickému pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010 a k Základním pravidlům pro zpracování archivního materiálu (SAP 1960/II). Příslušná karta EL NAD, sestavená na základě předběžné evidence, uvádí mylně časové rozpětí (1867-1945) a počet evidenčních jednotek (6 úředních knih). Rozdíl mezi tímto zápisem a skutečným stavem, tzn. časový rozsah: [1885]-1945, evidenční jednotky: 6 úředních knih a 0,01 bm spisů, vznikl nesprávným původním zápisem do programu PEvA a přemanimulováním fondu. Spisy byly při pořádání nalezeny vloženy v knihách. Písemnosti archivního fondu nenesly žádnou signaturu, byly tudíž uspořádány podle umělého schématu.

Vzhledem k malému množství dochovaných písemností lze fond označit za torzovitý, časově zachycuje konec 19. a první polovinu 20. století.

Ve fondu nebyla prováděna vnitřní skartace ani žádné vnitřní přesuny.

Na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze 30. června 2004, byla obecní kronika zařazena do I. kategorie, ostatních 5 úředních knih a spisy do II. kategorie.

Jazykem písemností fondu je němčina.

Během uložení archivního fondu ve Státním okresním archivu Domažlice v něm nebyly prováděny žádné restaurátorské ani konzervátorské zásahy. Fyzický stav fondu je dobrý, pouze Seznam domobranecký (i. č. 5) má potrháný hřbet a vyžadoval by v budoucnu restaurátorského ošetření.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Minimum dochovaného materiálu v Archivu obce Jeníkovice skýtá pouze omezené možnosti badatelského využití. Za všestranně nejinformativnější lze považovat obecní kroniku (i. č. 6), která popisuje dějiny obce od nejstarších dob až do 30. let 20. století, především události z období 1. světové války. V pozdější době se kronikář - místní rolník - zaměřuje především na hospodářské a klimatické poměry. O dění v obci stručně vypovídají také dochované knihy zápisů ze schůzí obecní rady a obecního zastupitelstva (i. č. 1, 2 a 3), vedené rovněž v první třetině 20. století. Z demografického, popř. genealogického hlediska může být přínosný Seznam domobranců, který zachycuje jejich jména, datum narození, povolání a bydliště. Skupinu spisů tvoří pouze méně významné jednotliviny.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Jeníkovice zpracovala, zinventarizovala a úvod k němu napsala ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v červnu 2010 Marie Schöntag.

V Horšovském Týně dne 11. 1. 2011

Marie Schöntag

Seznam použitých pramenů a literatury

- EDL, Jan. Přehled změn v územní organizaci politické správy v letech 1928-1948, *Paginae historiae*, 2006, č. 14, s. 485-546.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.
- LIEBSCHER, Karl. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz*. Horšovský Týn 1913, s. 368.
- MACKOVÁ, Marie. K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, s. 235-240.
- Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. *Sborník archivních prací*, 1960, roč. X, zvláštní příloha č. 2, *Zásady pro pořádání archivů měst a obcí*, s. 215-309.
- PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách I. (A-H)*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, s. 124.
- PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les - Domažlicko, historicko-turistický průvodce č. 9*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 1996, s. 76.
- *Průvodce po archivních fondech : Svazek 3. Státní oblastní archiv v Plzni*. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1976, s. 290-294.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého IX., Domažlicko-Klatovsko*. Praha : Nakladatelství Šolc a Šimáček, 1893, s. 99.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-25-4.
- SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt. VII. Band: Klattauer Kreis*. Prag 1839, s. 179.
- *Unser Heimatkreis Bischofteinitz mit den deutschen Siedlungen im Bezirk Taus*. Eichstätt 1983, s. 168-169.

Seznam použitých zkratk

AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
EL NAD	evidenční list národního archivního dědictví
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NAD	národní archivní dědictví
SAP	Sborník archivních prací
Sb.	sbírky
sig.	signatura
SOA	státní oblastní archiv
SOAP	Státní oblastní archiv Plzeň
SOkA	státní okresní archiv

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn.
---------	-------	---------------	-------------

I. KNIHY

1. Knihy všeobecné správy obce

1	Zápisy ze schůzí obecní rady	1925-1937	K 1
2	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 15. 3. 1909-17. 1. 1926	1909-1926	K 2
3	Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 26. 2. 1926-8. 1. 1945	1926-1945	K 3

2. Knihy správy obecního majetku

4	Lesní hospodářský plán na období 1936-1945	1936	K 4
---	--	------	-----

3. Knihy evidence ve věcech spolupůsobení ve státních záležitostech

5	Seznam domobranecký ročníků 1867-1916	[1885]-[1934]	K 5
---	---------------------------------------	---------------	-----

4. Ostatní knihy

6	Obecní kronika	[1928]-1936	K 6
---	----------------	-------------	-----

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm.
------------	-------	------------------	----------------

II. SPISOVÝ MATERIÁL

Spisy

1. Obec a její správa

7	Domovské právo	1934	N 1
8	Instrukce k vedení pamětních knih	1936	N 1

2. Správa obecního majetku

9	Rozpočtové hospodaření obce	1939	N 1
---	-----------------------------	------	-----

3. Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

10	Hygienické záležitosti	[1928]-[1930]	N 1
11	Školské záležitosti	1936-1938	N 1

Název archivní pomůcky: Archiv obce Jeníkovice
Značka fondu: AO Jeníkovice
Časový rozsah: [1885]-1945
Počet evidenčních jednotek: 7 (6 úředních knih, 1 karton)
Počet inventárních jednotek: 11
Stav ke dni: 11. 1. 2011
Rozsah v bm: 0,08
Zpracovatelka archivního fondu: Marie Schöntag
Zpracovatelka archivní pomůcky: Marie Schöntag
Počet stran: 11
Počet exemplářů: 4
Schválil: Mgr. Radka Kinkorová
dne 11.01.2011 - čj. SOAP/010-0031/2011